

Készségfejlesztési gyakorlatok a főiskolai szakmódszertani képzésben

1. Helyzetelemzés

Gyakran beszélünk arról különféle fórumokon, bizottságokban, hogy *a gyakorlati képzés egésze reformra szorul*. Mind a hallgatók, mind az általános iskolai szakvezetők és a módszertanosok egyetértenek abban, hogy a tanítási gyakorlatokra fordított idő nagyon kevés: a tanárképzőknek a közoktatási intézményekkel szorosabban együtt kellene működniük az azonos cél érdekében, hogy a tanárjelölt a gyakorlatban felmerülő és állandóan változó igényeknek minél jobban megfeleljen.

Az általános pedagógiai, pszichológiai képzés felelősei, a szakmódszertanosok és az iskolai szakvezetők, mint a tanárképzési folyamat döntő tényezői, a saját helyükön tehetik az ügy érdekében a legtöbbet. Bár mindenki a hallgatókkal töltött óraszámát növelné a legszívesebben, be kell érniük az adott órakeretekkel, és ezen belül maradva kell jó tanárt formálnunk jelöltjeinkből. Persze annak tudatában, hogy jó tanárrá válni nem két szemeszteren, hanem évek hosszú sora alatt lehet.

Néhány évtizeddel ezelőtt az általános iskolai tanárképzésen belül lényegesen nagyobb arányban szerepeltek a szakmódszertani és a gyakorlati képzésre szánt órák. A megújulás során szinte mindenütt természetesnek tűnt a diszciplináris képzés erősítése, sajnos, a tanárrá válást segítő stúdiumok rovására. A Nemzeti Alaptanterv megjelenésével egy időben, a társadalmi-gazdasági változásokra reagálva, tanszékünk ezért kétféle képzést vezetett be. Az első lépcső, az ún. alapképzés 4 féléve biztosítja a szakmai tudományok elméleti és gyakorlati ismereteit, a következő 4 félév pedig választható modulok formájában jelentős specializálódást tesz lehetővé.

Ez a struktúra megkívánja a szakmódszertani képzés teljes átalakítását is a következőképpen: az 5. félévben a tantárgypedagógiai sajátosságokkal ismerkednek meg a hallgatók, és a konkrét tanári feladatokat (tanmenet, óratervezet, szemléltető eszközök készítése) végzik. Mindnyájunk számára jól érzékelhető szakadék tátong az eddig elsajátított szakmai, pedagógiai, pszichológiai ismeretek és a 7. félévben bekövetkező általános iskolai tanítási gyakorlat között. A 6. félév játssza az összekötő híd szerepét.

2. A híd építése, avagy a „katedraérzés” kipróbálása

Döntő jelentőségű ebben a 6. félévben a szakmódszertan szerepe az elméleti ismeretek szintetizálásában, a tanulatnak a tanulók korának megfelelő transzformálásában, a gyakorló tanári funkció betöltésében. E célok megvalósításának hatékony eszközeként alkalmazzuk a készségfejlesztési gyakorlatokat már 5 éve, mára talán kiforrott és mások számára is hasznosítható formában. (Szívesen használtam a készségfejlesztési gyakorlatok rövidítésére a mikrot, mert valójában a mikrotanításból nőtt ki ez a módszer, de tisztában vagyok azzal, hogy miben és miért térünk el a nemzetközi irodalomban megjelölt terminológiától, és ez a tartalmi különbség szükségessé teszi a hosszabb, pontosabb megjelölést.)

Ennek részleteit ismertetem:

Ebben a félévben 1 óra előadás és 2 óra gyakorlat áll rendelkezésünkre. A készségfejlesztési gyakorlatok 12-16 fős csoportos órákon zajlanak, melyek bevezetésekor a legfőbb elv a fokozatos-

ság. Ez abban nyilvánul meg, hogy a gyakorlatokat 2 szakaszra bontjuk, és a szakaszokon belül is 3-3 szint különíthető el a feladatok nehézségének függvényében. Először bemutató felvételekről közösen elemzünk spontán módon (szóban) néhány eltérő típusú tanítást. Ennek az alkalomnak mindössze az a célja, hogy a hallgatók lássák a lehetőséget, és bátran kezdjenek hozzá a megvalósításhoz. A gyakorlat témáját, idejét a hallgatók 2-3 héttel előbb megkapják, és már ezek ismeretében figyelik a bemutató felvételeket. A következő lépés az irányított elemzés egy kiemelt szempont alapján, még ezt is közösen végezzük. Majd olyan válogatott mikrofelvételek megtekintése következik, melyekhez egyéni megfigyelési szempontokat kapnak, ennek megfelelően feljegyzést készítenek, és utána ismét szóbeli elemzés következik. Ekkor még a megfigyelési szempontok egyszerűek: pl.: A kérdések számlálása, rendszerezése, szemléltető eszközök használata stb.

Amikor a készségfejlesztési gyakorlatok aktív szakaszára kerül sor, először mindig csak egy-egy készség kiemelése, hangsúlyozása szerepel, például motiváló órakezdet megvalósítása vagy szemléltetőeszköz használata. A későbbiekben több készség kombinációja, együttes alkalmazása az, amit a megfigyelés középpontjába állítunk. A tanítást azonnali visszajátzás, önelemzés, a csoporttársak elemzése és a tanár összegző értékelése követi. A visszacsatolás során gyakran használunk elemzési lapokat is. (Mellékelek néhány elemzési lapot. Célszerű minél többet kidolgozni a tantárgy sajátosságait is előtérbe helyezve, hogy a félév során egy hallgató kétszer se kapjon azonos típusút!). Különösen hasznos, amikor azonos témájú anyagok összehasonlító elemzésére is módunk van. Csak ritkán – kifejezetten kis létszámú csoportokban – volt lehetőségünk arra, hogy többször ismételjük a folyamatot egy-egy hallgatónál. Az aktív szakasz végén a követelmény egy tanítási egység kerek egészéként való illesztése a tanítási óra megelőző és követő részeihez.

Ez a fajta rendszer több év alatt alakult ki az elemzések és a körülmények többszöri átgondolása után. Minden félév végén magáról a módszerről kérdőív formájában fejtették ki a véleményüket a hallgatók. Így formálódott, az ő igényeiknek megfelelően tökéletesedett a gyakorlat koreográfiája. Sajnos, az általános iskolás tanulók aktív részvételét csak 3 évig sikerült biztosítani. Őket több formában vontuk be, először 6-8 fős csoportokban a főiskolás délutáni óráinkra hívtuk be, majd a háromszor 15 perces „kistanításokat” az iskolai tanmenetükben szereplő anyagokra illesztettük. A főiskolások mindig igényelték ezeknek a készségfejlesztési gyakorlatoknak az „eljátszását” saját közegeb, mielőtt a gyerekek elé vittük. A szituációk elemzése, az ismételhetetlensége, továbbá szervezési nehézségek és az a tény, hogy az általános iskolai korúakat nem tudtuk bevonnai az értékelésbe: vezetett ennek a változatnak a mellőzéséhez az elmúlt két évben. A hallgatók szempontjából az bizonyult döntő jelentőségűnek, hogy az első „*katedraérzés*” védett környezetben, kíméletesen érje őket, kevésbé legyen a külső körülmények függvénye, inkább gyakorló jellegű legyen, és azonnali visszajelzésként társuljon hozzá segítő-értő elemzés. Erre pedig kifejezetten a csoporttársak a legalkalmasabbak, akik tudják, mi a próbatanítás célja, mire kell figyelniük, melyik tananyag, melyik korosztályban hogyan tanítható.

3. További lehetőségek

Egyes lelkes hallgató hozzájárulásával nemcsak ezekről a első szárnypróbálgatásokról, hanem a zárótanításról, sőt annak elemzéséről is készítettünk felvételt. Ez a kísérlet is továbbgondolandó, mert jól tanulmányozható rajta az a szerves egység, ahogyan a szakmódszertani és gyakorlati képzés – szerencsés esetben – egymásba fonódik a tanárképzést szolgálva.

Ennek a módszernek nagy gyakorlati értéke van, tanári mesterkurzus része is lehetne, mert mindazt szolgálja, amitől jó tanár válhat a jelöltből.

4. Kapcsolódás a szakképzéshez

Számomra a legfőbb bizonyítéka annak, hogy a „mikrot” így kell csinálni – vagyis a módszertani kurzuson belül és hangsúlyozottan az adott csoporton belül – azt az a két évfolyam bizonyította amelyik a mérnöktanár-képzésben vesz részt. Ezeknek a csoportoknak az összetétele a szakmódszer-

tan szemszögéből nézve nagyon vegyes: éppúgy található közöttük néhány évtizede tanító kolléga és olyan hallgató is, aki még be sem fejezte mérnöki tanulmányait, közben vette fel a tanárságot szolgáló stúdiumokat. Itt olyan órát tartani, mely tartalmában mindenkinek jelentőset ad, és azonos követelményeket érvényesíteni, metodikusnak is nehéz feladat. De különösen sokat segít a készségfejlesztési gyakorlatok módszere, mert ennek révén válik a csoportok heterogenitása hátrányból előnnyé.

Az előbb elmondottakhoz hasonlóan folyik a gyakorlat: a bemutató videofelvételek elemzése után célzottan kiemelünk néhány készséget, előre tudatosítjuk, hogy erre kell készülni, ezt fogjuk vizsgálni. A felvételek utáni önelemzés és a társak elemzése mind azt mutatta, hogy erre nagy szükség van függetlenül a tanítási tapasztalatától.

Mindnyáján élményekben és ötletekben gazdagodva, mindig az idő szorítása miatt abbahagyva, de nem befejezve búcsúztunk el egymástól egy-egy ilyen foglalkozás végén.

Összegzés

Befejezésül ezeknek a készségfejlesztési gyakorlatoknak a jelentőségét abban látom, hogy a hallgatónak tanárként kell funkcionálnia, meg kell szólalnia úgy, mintha tanítana, ezt elemeznie, teljesítményét értékelnie kell. A videofelvétel magában hordozza az objektivitást, nincs vége az órán a dolognak, továbbgondolásra késztet, zajlik a hallgatóban a tanárrá válást – és még sok mindent – szolgáló folyamat.

És mindez akkor történik, mielőtt a gyakorló tanítást elkezdené, igazi gyerekek elé állna!

Napjainkban sok cég dicsekedhet azzal, hogy termékeinek fejlesztése és előállítását során nem használ kísérleti állatokat. Én módszertanusként arra buzdítom kollégáimat és tanítványaimat, hogy mi se kísérletezzünk a gyerekeken, a munka javarészét végezzük el magunk között, hogy minél több vidám arcú tanuló léphessen ki tanteremünkéből.

IRODALOM

1. Poór Ferenc: A pedagógiai képességek intenzív fejlesztésének módszerei, Tankönyvkiadó, 1986.
2. Tanárképzésünk megújítása (Tanulmánykötet), Felsőoktatási Koordinációs Iroda, Bp., 1993.
3. Dr. Hegyi Ildikó: Siker és kudarc, OKKER, 1996.

MELLÉKLETEK

Motivációs készség vizsgálata

VIZSGÁLATI SZEMPONTOK	I.	II.	III.	IV.
1. Milyen módon történt az érdeklődés felkeltése a téma iránt?				
Kérdéssel:				
Leírással:				
Szemléltetőeszközzel:				
Irodalmi idézettel:				
Történetiség elemzésével:				
Egyéb:				
2. Milyen kapcsolatban volt a tanár interakciós tevékenysége az érdeklődés fokozásával?				
3. Milyen módszerek szolgálták a változatos órávezetést?				

1. sz. melléklet

A szóbeli közlés készségének vizsgálata

VIZSGÁLATI SZEMPONTOK	I.	II.	III.	IV.
1. A cél megfogalmazása (pontosan idézve)				
2. Példák és alkalmazásuk módja (pontosan idézve)				
3. Magyarázó szavak, szerkezetek (pontosan idézve)				
4. Audiovizuális és demonstrációs eszközök használata (mikor, mennyi ideig)				
5. Tervszerű ismétlés alkalmazása (mikor – hogyan)				

2. sz. melléklet

A tanítási készségek vizsgálatához

SZEMPONTOK	I.	II.
1. Milyen módon történt az érdeklődés felkeltése a téma iránt?		
2. Mi szolgálta az érdeklődés fenntartását a továbbiakban?		
3. Milyen oktatási módszereket alkalmazott?		
4. Milyen munkaformákra épített?		
5. Hogyan kapcsolta a tanítandó ismeretanyagot a mindennapi élethez, a gyakorlathoz?		
6. Hogyan használta ki a koordináció adta lehetőségeket?		
7. Hogyan segítette elő a tanulók problémamegoldó képességének fejlesztését?		
8. Mi a véleménye a jelölt kommunikációs készségéről?		

3. sz. melléklet

BORSINÉ LÓDRI ESZTER, óvodavezető
Károlyi Mihály utcai Óvoda és Óvodaiskola
Debrecen

Innovációs törekvések a Károlyi Mihály utcai Óvodában és Óvodaiskolában

Intézményünk a KLTE Neveléstudományi Tanszékének „Intézményfejlesztés és kutatás” munkacsoportjával, – amelyet dr. Petrikás Árpád professzor irányított – Balogh Pálné kolléganőnk révén került kapcsolatba, aki a KLTE pedagógia szakán tanult. Szakdolgozatában, „A személyiség komplex fejlesztésének alternatív programja” címmel már foglalkozott a rendszerszemlélettel, egy olyan demokratikus korszerű pedagógiai rendszer kialakításával, amely képes az önirányításra,